

Seminarium „Zieleń i woda”. Projekty dla Gdańska

**Zieleń zachodniego frontu śródmieścia Gdańska.
Uwarunkowania historyczne
i zasady jej poprawnego kształtowania**

dr hab. inż. arch. Katarzyna Rozmarynowska

Gdańska 6.03.2023

1667

VERZEICHNIS ETZELICHE VORNEHME ORTER UND GEBÄUDE DER STADT

- 1 Die alte Stadt
- 2 Die neue Stadt
- 3 Die Stadt
- 4 Die Stadt
- 5 Die Stadt
- 6 Die Stadt
- 7 Die Stadt
- 8 Die Stadt
- 9 Die Stadt
- 10 Die Stadt
- 11 Die Stadt
- 12 Die Stadt
- 13 Die Stadt
- 14 Die Stadt
- 15 Die Stadt
- 16 Die Stadt
- 17 Die Stadt
- 18 Die Stadt
- 19 Die Stadt
- 20 Die Stadt
- 21 Die Stadt
- 22 Die Stadt
- 23 Die Stadt
- 24 Die Stadt
- 25 Die Stadt
- 26 Die Stadt
- 27 Die Stadt
- 28 Die Stadt
- 29 Die Stadt
- 30 Die Stadt
- 31 Die Stadt
- 32 Die Stadt
- 33 Die Stadt
- 34 Die Stadt
- 35 Die Stadt
- 36 Die Stadt
- 37 Die Stadt
- 38 Die Stadt
- 39 Die Stadt
- 40 Die Stadt
- 41 Die Stadt
- 42 Die Stadt
- 43 Die Stadt
- 44 Die Stadt
- 45 Die Stadt
- 46 Die Stadt
- 47 Die Stadt
- 48 Die Stadt
- 49 Die Stadt
- 50 Die Stadt
- 51 Die Stadt
- 52 Die Stadt
- 53 Die Stadt
- 54 Die Stadt
- 55 Die Stadt
- 56 Die Stadt
- 57 Die Stadt
- 58 Die Stadt
- 59 Die Stadt
- 60 Die Stadt

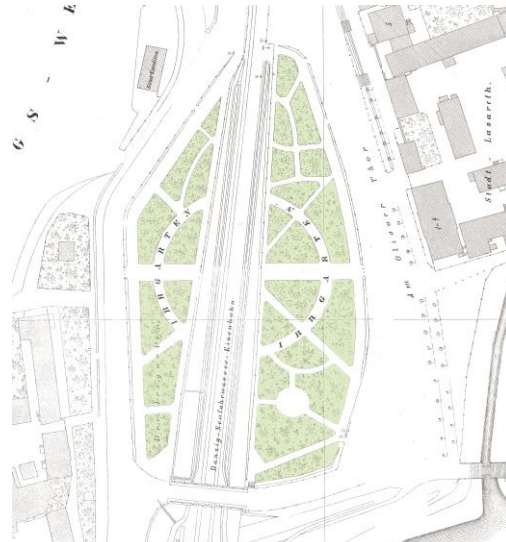
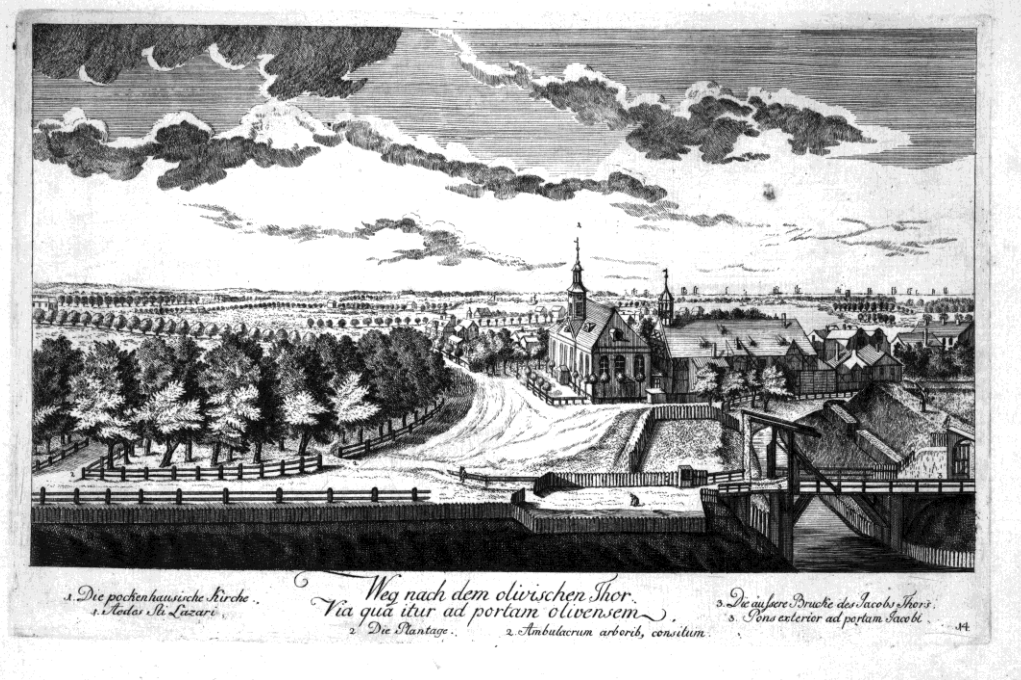
Scala von Rutten.

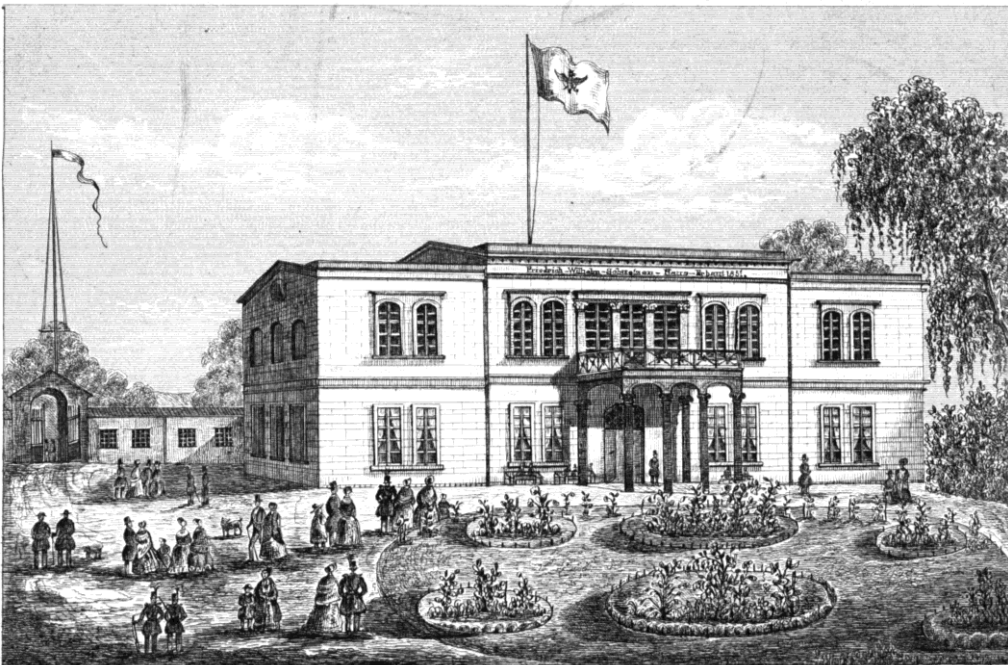
do roku 1814

Aż do wojen napoleońskich dane o gdańskiej zieleni są fragmentaryczne.

Błądnik (1708)

„Przed bramą Oliwską, [znajduje się] duża przestrzeń, której formę i porządek narzucił projekt, w 1721 roku ukształtowana została na koszt miasta, składa się z regularnych alej, plantacji drzew i roślin zimozielonych, ławek do odpoczynku, trawiastych i żwirowych ścieżek, jak [drzewa] podrosną będzie zachwycającym publicznym miejscem”. [1734],

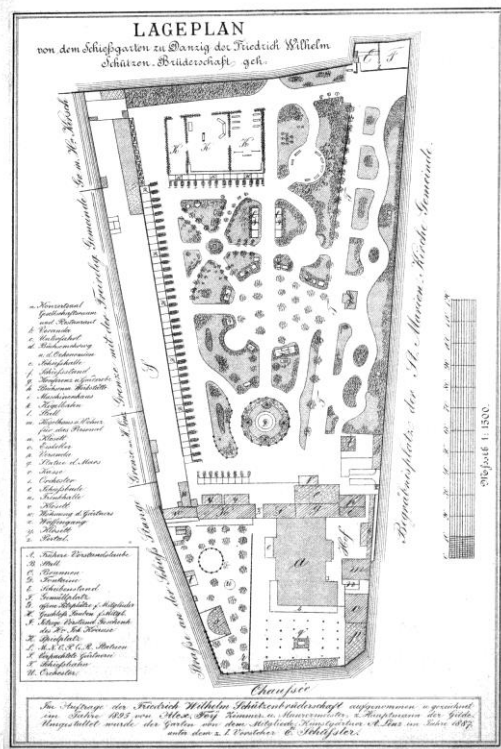
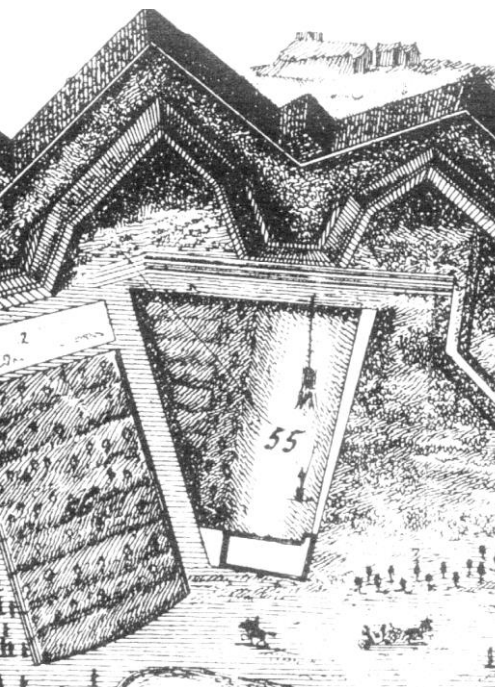

Ogród Strzelecki (1487)

Ogród został założony przez Bractwo Strzeleckie św. Jerzego.

4-10 III 1487 budowniczy Dworu Bractwa św. Jerzego Hans Glottau posadził na Grodzisku 18 lip i 14 dębów, pod którymi ustawiono 3 beczki połączone miedzianymi rurami zbierającymi wodę deszczową, służącą do podlewania.

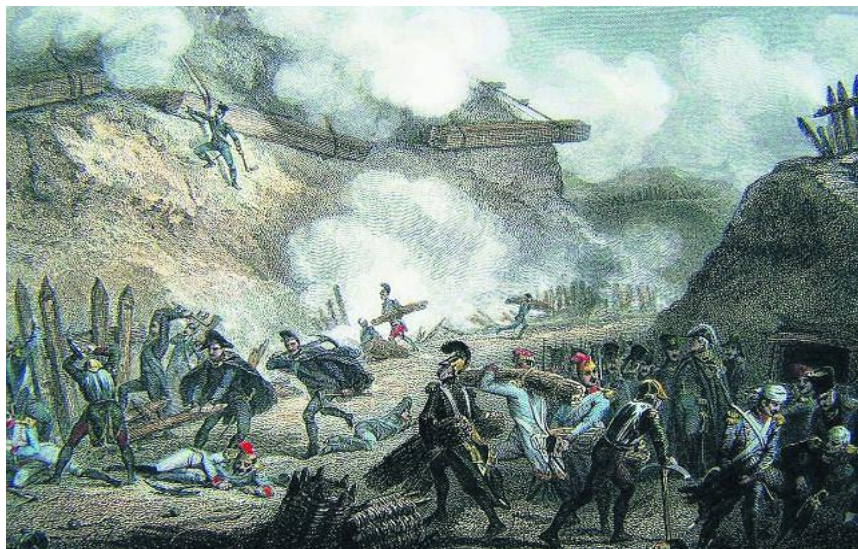
Początkowo był to ogród bez ściśle określonego planu, od XVI w. w charakterystycznym, trapezoidalnym kształcie, w prawie nie zmienionej formie funkcjonował do 1945.

Oblężenie Gdańska w 1807 r.

Fot. Wikimedia Commons

Oblężenie Gdańska 1813 r.

Zb. Bibl. Gd. PAN (Fot. Jean lannes collection)

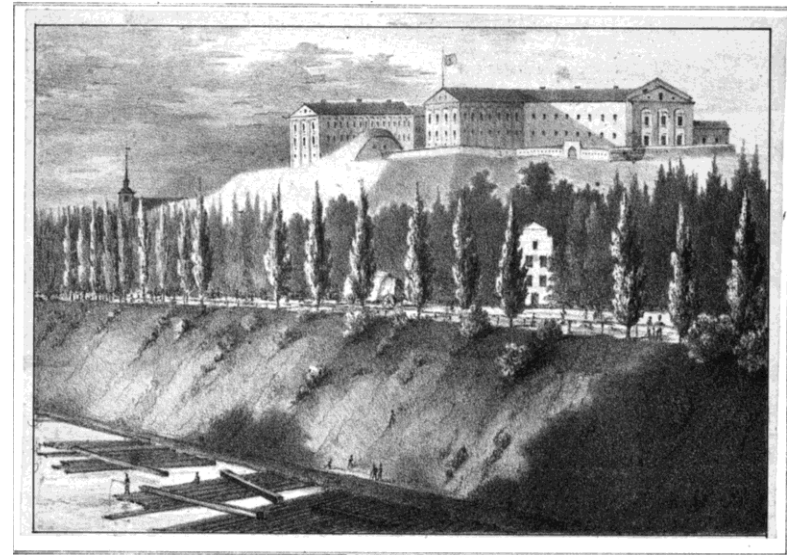
„Piękne przechadzki na wałach nie istnieją, podobnie jak prześliczny ogród na Angielskim Jazie. Gałęzie wszystkich drzew zostały zużyte do faszyn; pościnano stare kasztany i olszyny na wałach do tego stopnia, że nie ma nadziei, żeby pnie mogły się kiedyś zazielenić, a wiele z nich wycięto. Piękne miejsce przechadzek Błądny Ogród [Błądnik] leży całkowicie zniszczone, Strzelnica i Zakątek Niedźwiedzi też wiele ucierpiały” (1807)

„Znikły już sprzed domów stare wspaniałe kasztany” – pisała z żalem w 1838 roku Joanna Schopenhauer .

1822

I połowa XIX w.

1822

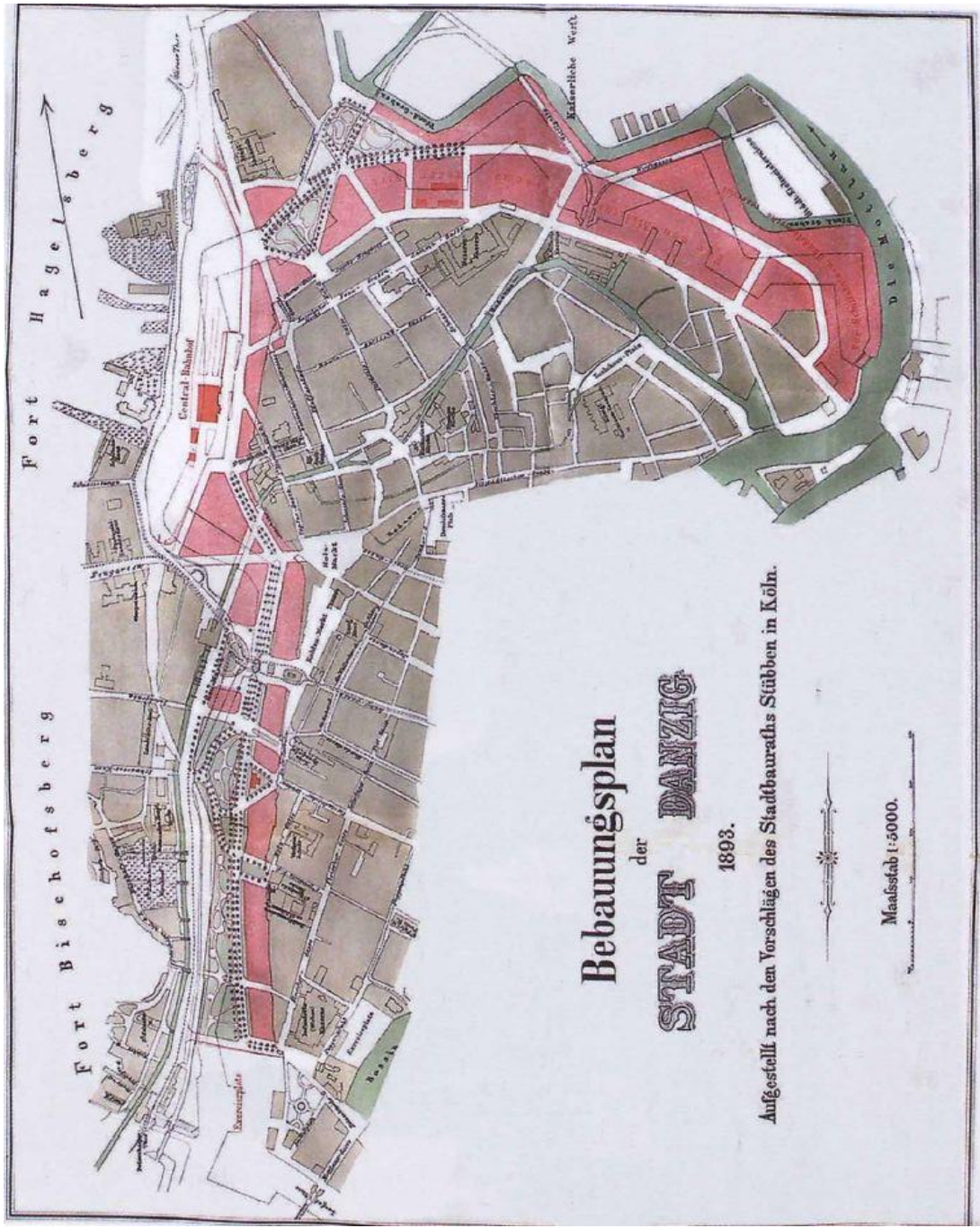

II połowa XIX w.

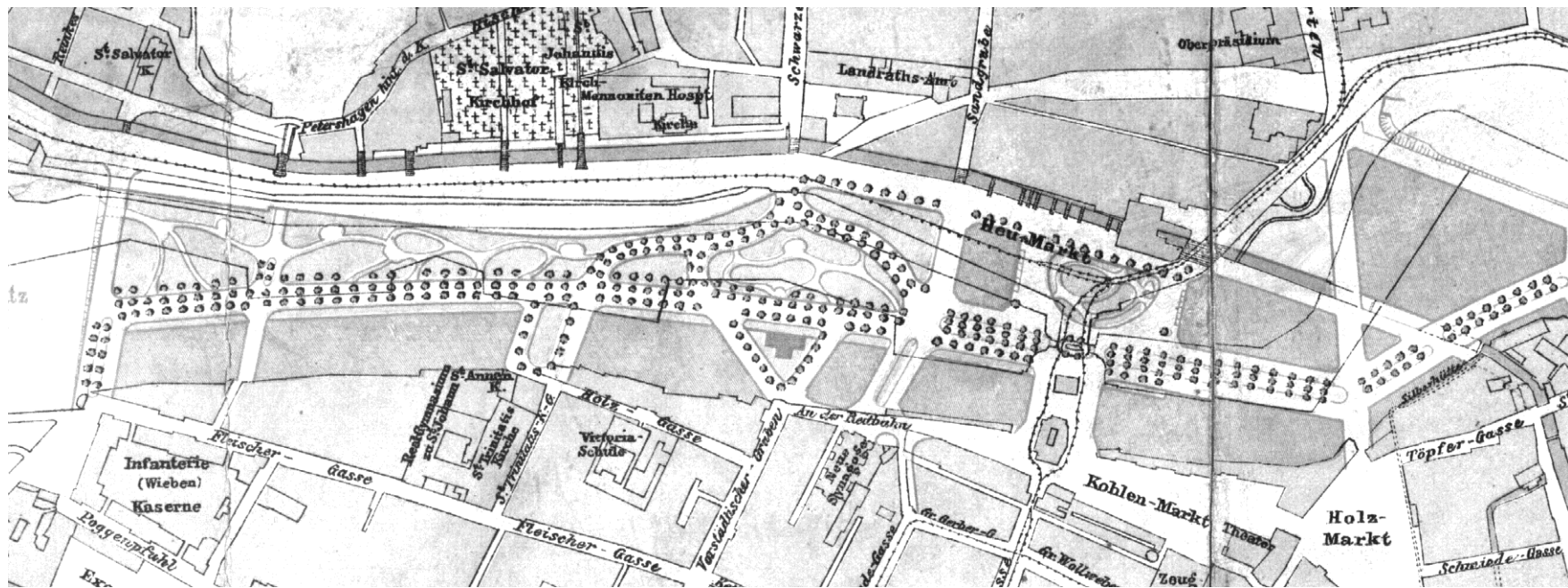

- rozpoczęto brukowanie ulic i wprowadzanie na nie drzew (1870–1879).

1893

Powstał plan zabudowy terenów pofortyfikacyjnych, wyznaczający kierunki ich zabudowy, tzw. **Plan Hermanna Josefa Stübbena**.

Pod koniec XIX wieku rozebrano fortyfikacje i przystąpiono do zagospodarowania odzyskanych terenów.

Doszło do całkowitej zmiany układu przestrzennego tej części miasta.

Rozpoczęto systemowe wprowadzanie zieleni na miejskie ulice, powiększanie już istniejących i budowę nowych terenów zieleni.

Przed Bramą Wyżynną

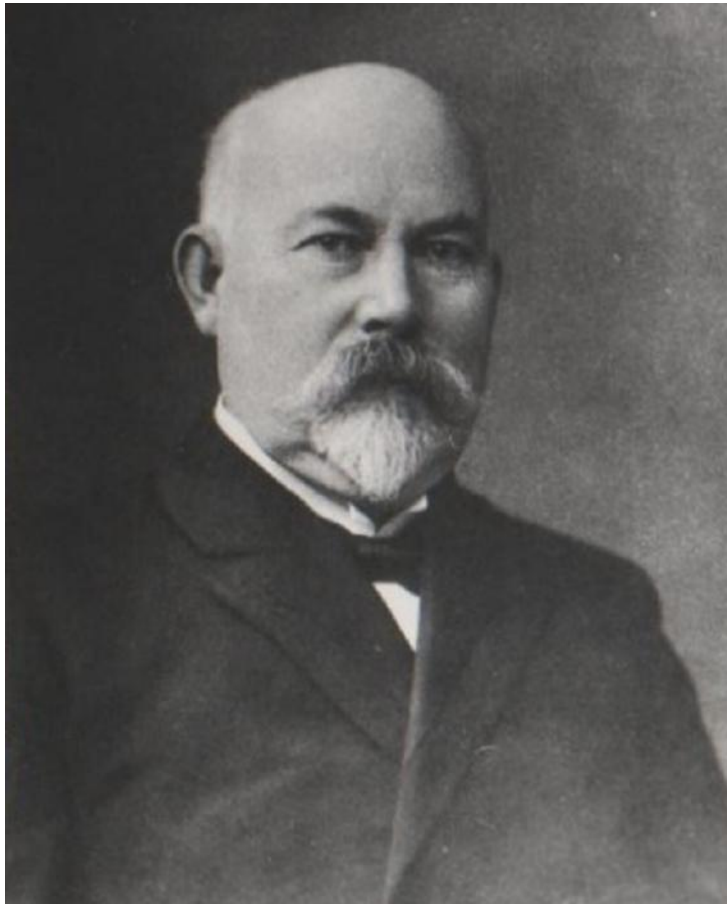

po roku 1895

Następuje likwidacja wałów, bastionów i fos wewnętrznego ciągu umocnień.

Na ich miejscu powstaje nowa arteria komunikacyjna (dzisiejsze ulice: Okopowa, Wały Jagiellońskie, Podwale Grodzkie, Wały Piastowskie)

Karl Tapp (1866 - zm. po 1942)

1898 – powołano **Zarząd Ogrodów**
(*Gartenverwaltung*)

Jego kierownictwo objął Karl Tapp, który sprawował tę funkcję przez następne 33 lata.

W latach (1898–1913)
wybudowano aż 77 nowych ulic i
obsadzono je drzewami.
Łączna długość zadrzewionych ulic
wzrosła z 27,67 do 73,07 km, a
liczba drzew przyulicznych
zwiększyła się z 8 470 do 13 660
sztuk.

„Od strony dworca kolejowego powstał w ostatnich 20 latach na miejscu fortyfikacji otaczających do roku 1895 Prawe Miasto szeroki skwer [...] Wzdłuż tych ulic urządzono na miejscu wałów «skwery», pozostawiając na nich niedaleko dworca na pamiątkę część dawnego muru obronnego [Bastion św. Elżbiety – przyp. aut.]. [...] Skwery przecina szeroka platanami wysadzona ulica Silberhütte [...]. Przed Wysoką Bramą urządzono duży skwer mający 132 arów powierzchni, który zdobią klomby kwiatowe, fontanna i mostki na Kanale Raduni [Mały Błędnik – przyp. aut.]”. (M. Orłowicz, 1921)

Nr 2059. Danzig, Das Hohe Tor.

Flugeraufnahme aus 100 m Höhe. DJR

Targ Sienny

Danzig,
Gartenanlagen am
Kaiser-Wilhelm-Denkmal.
www.gdanskstrefa.com

Danzig. Hohes Tor u. Stockturm

www.muzeum-polski.pl

Ogród pokazowy przed
Bramą Wyzynną

Mały Błędnik

...”Przed Wysoką Bramą urządzono duży skwer mający 132 arów powierzchni, który zdobią klomby kwiatowe, fontanna i mostki na Kanale Raduni”. (M. Orłowicz, 1921)

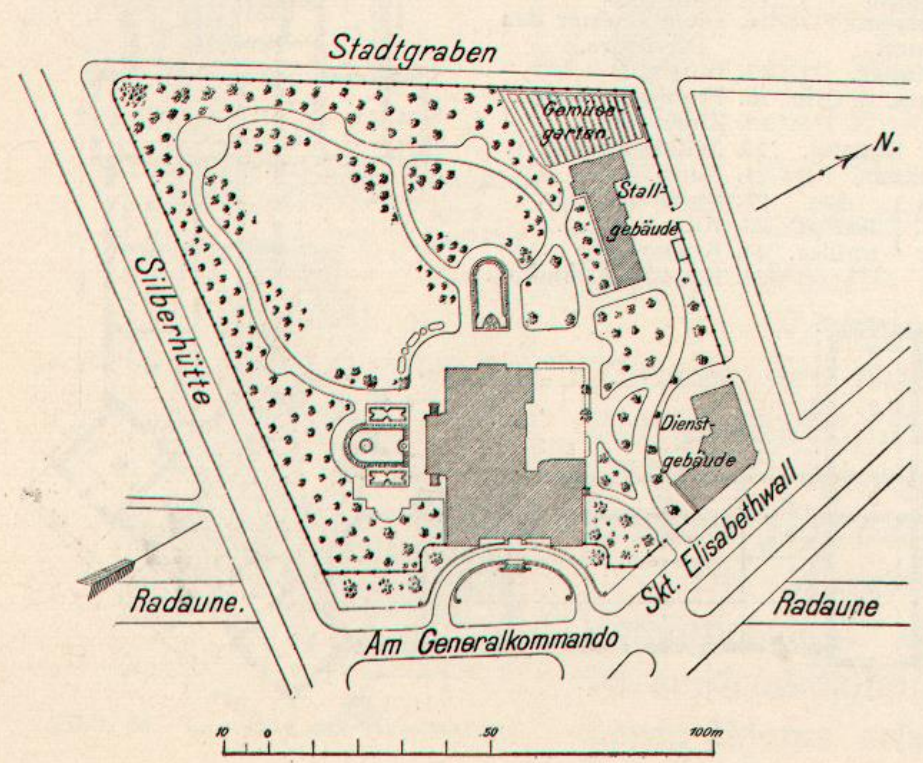

Abb. 63. Lageplan des Generalkommandos.

Nowy Ratusz

1898-1901 - powstał zespół budynków przeznaczonych dla naczelnego dowództwa (*Generalkommando*) oraz otaczający je ogród (obecny im. Skwer Czestawa Niemena).

Danzig
General-Kommando

Nowy Ratusz

Danzig.

Liebe Eltern in Gießen!

Blick auf Neu-Danzig

Ich befinde mich augenblicklich in Danzig in einem sehr schönen
im besten Gassen Viertel. Am Montag verließen wir Danzig
in einem sehr angenehmen Zug. Montag d. 2. August. Heute haben wir
ein sehr schönes Bild von der Stadt. Ich hoffe, dass alle
mit mir sind.

Danzig

Promenade mit Regierungsgebäude

Podwale Grodzkie. W tle Promenada Północna

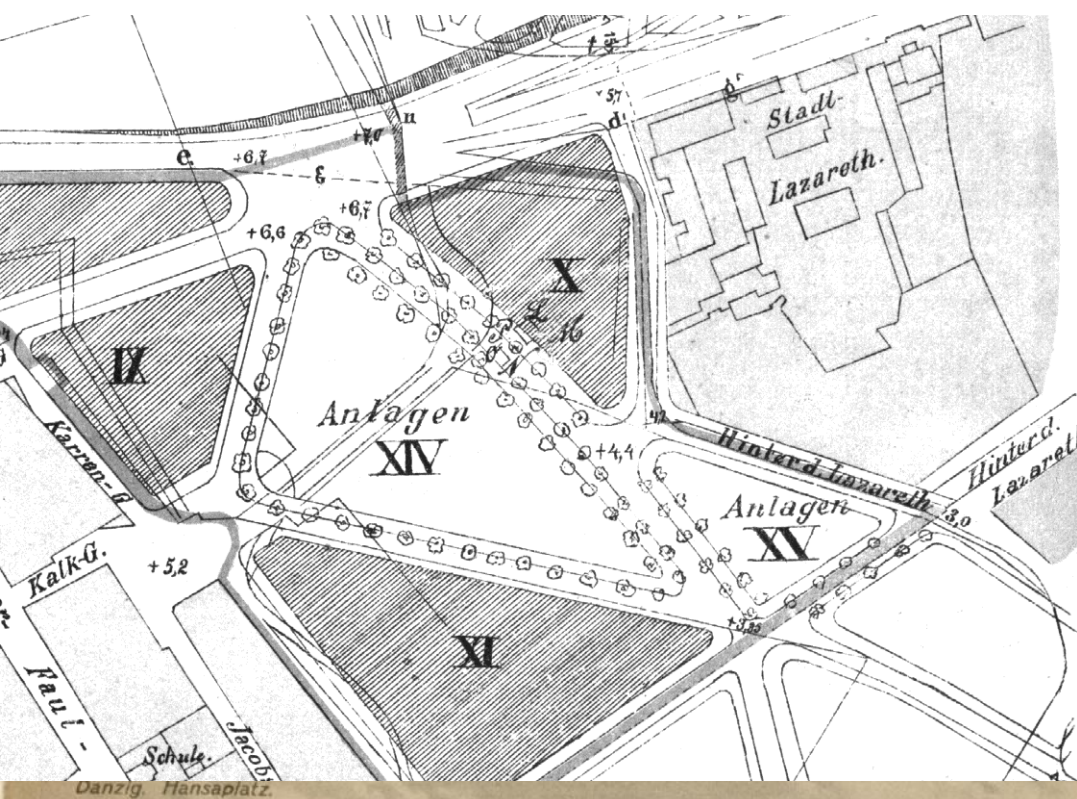

DANZIG. Bahnhofsanlage und Kriegsschule.

DANZIG

**Promenada Południowa (wlot na Targ Sienny).
W tle tereny rezerwowane pod przyszłą zabudowę i ulica Okopowa**

Plac Hanzy

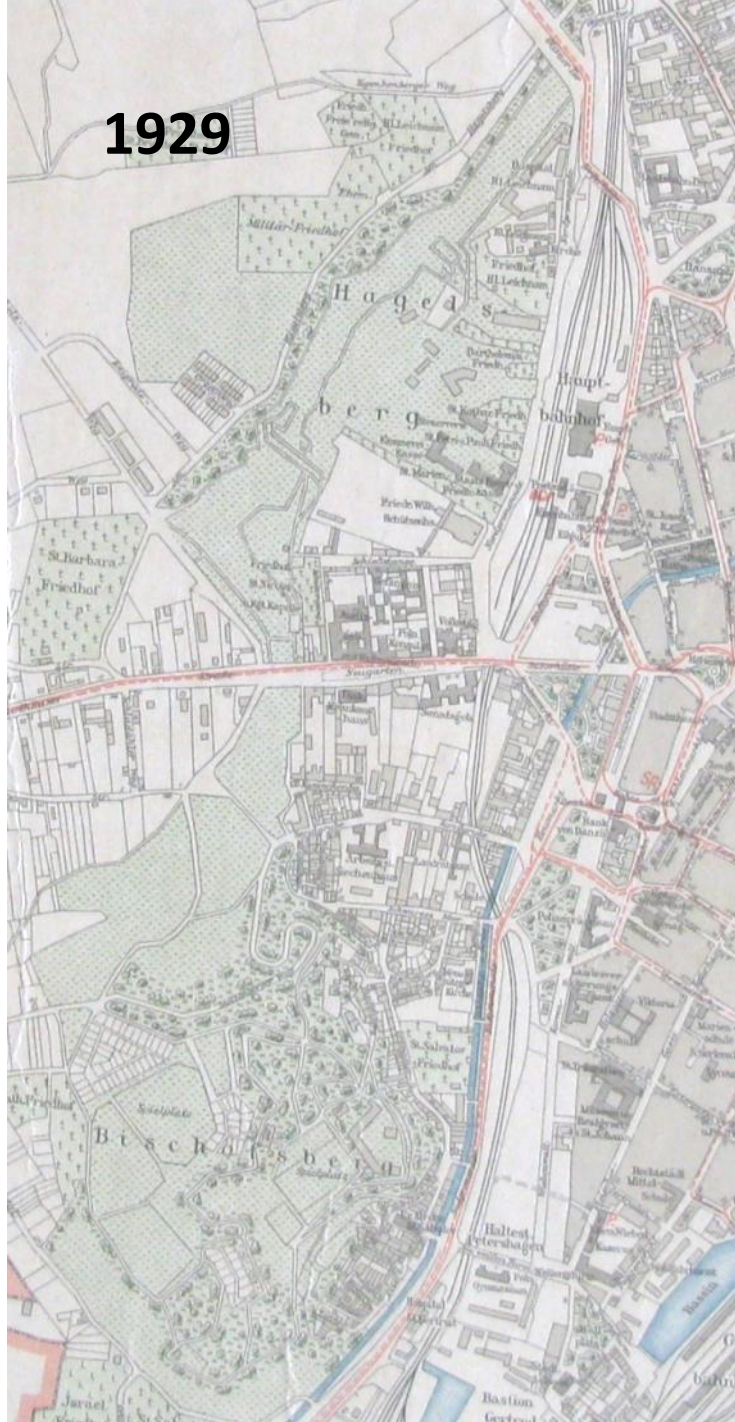

1898 – Na terenie splantowanych fortyfikacji miejskich (w miejscu obecnej ulicy Wały Piastowskie) powstał Plac Hanzy (Hansaplatz).

1822

1929

PLAN WIELKIEGO
GDAŃSKA
(*Bebauungsplan Gross-Danzig*)
(proj. Hugo Althoff, Kurt Fehlhaver i Karl Hell, 1930)

Lata 1918-1945

Powstał pierwszy gdański plan urbanistyczny tzw. Plan Althoffa (1930).

Prace koncentrowały się w tym czasie na budowie systemu zieleni. W dalszym ciągu kontynuowane były obsadzenia przyuliczne.

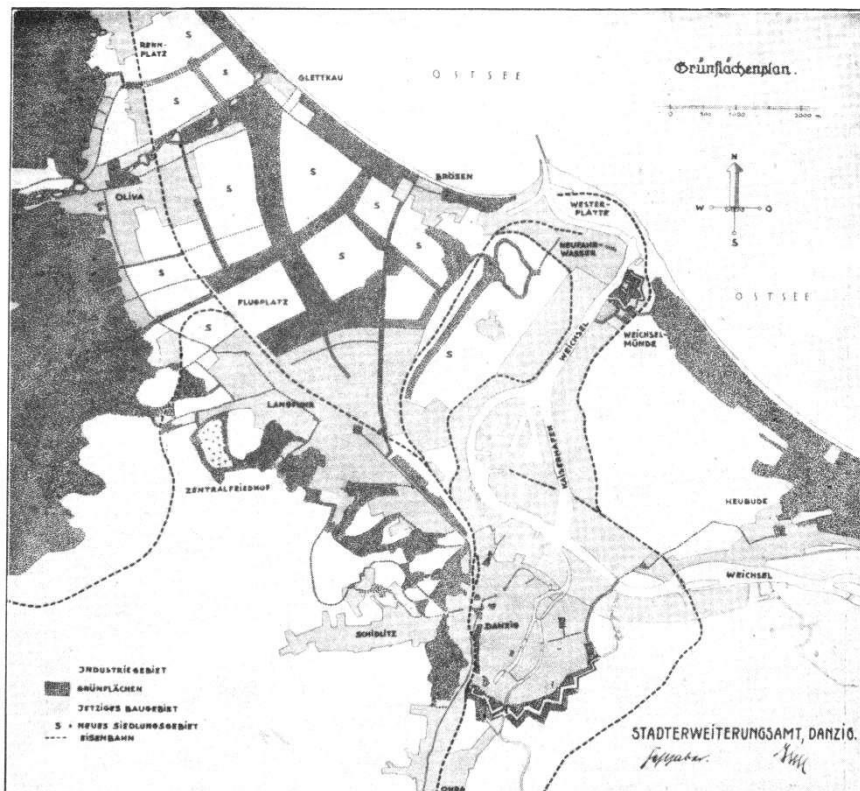

Abb. 2. Grünflächenplan

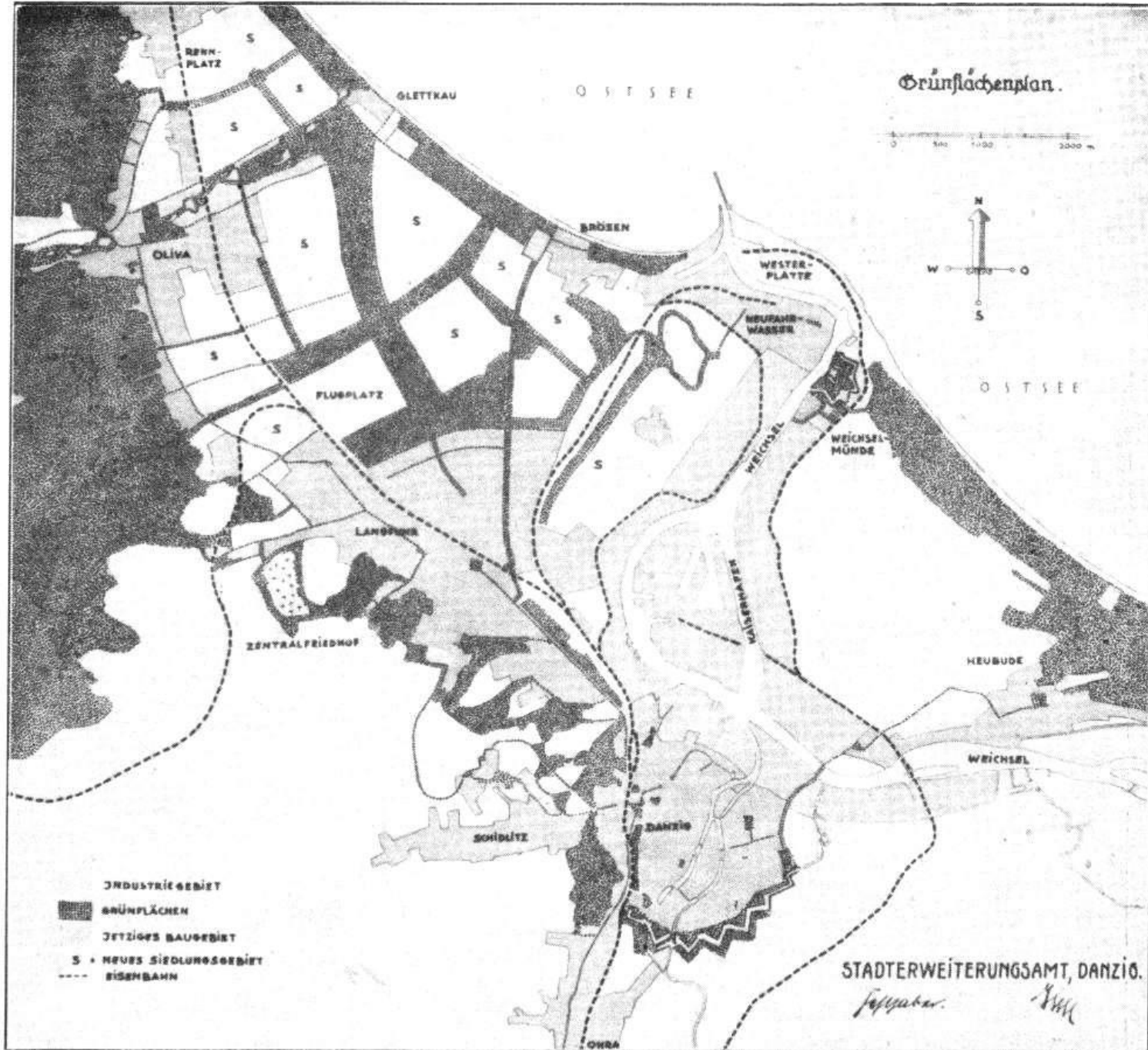

Abb. 2. Grünflächenplan

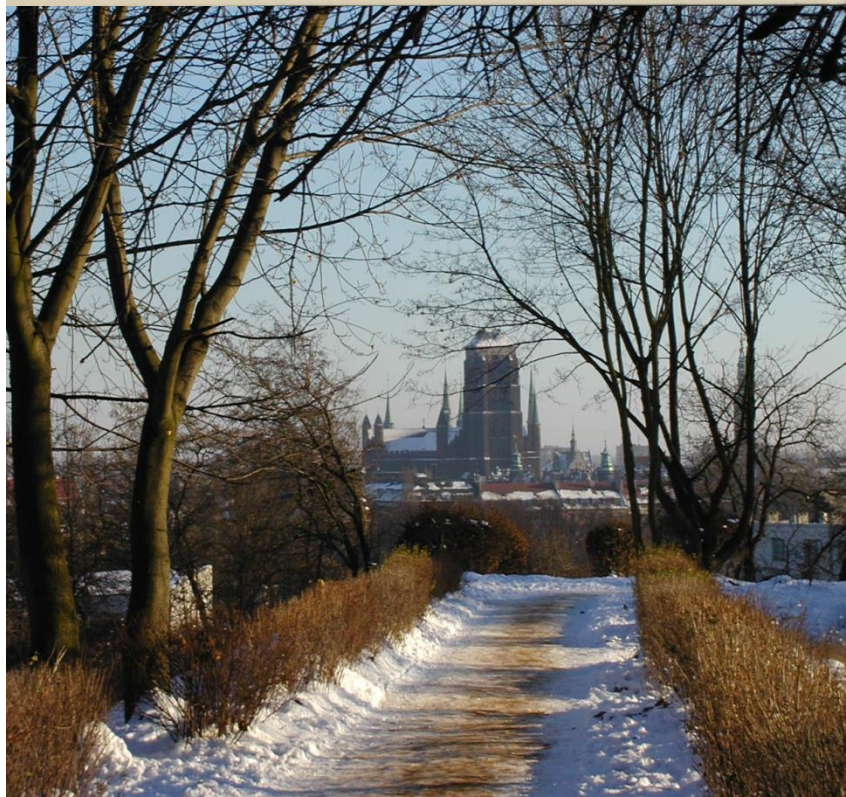

PARK NA BISKUPIEJ GÓRCZE

W 1921 rozpoczęło się przekształcanie północnego ciągu dawnych umocnień w zielony pierścień.

PARK NA GRODZISKU

po 1945 roku

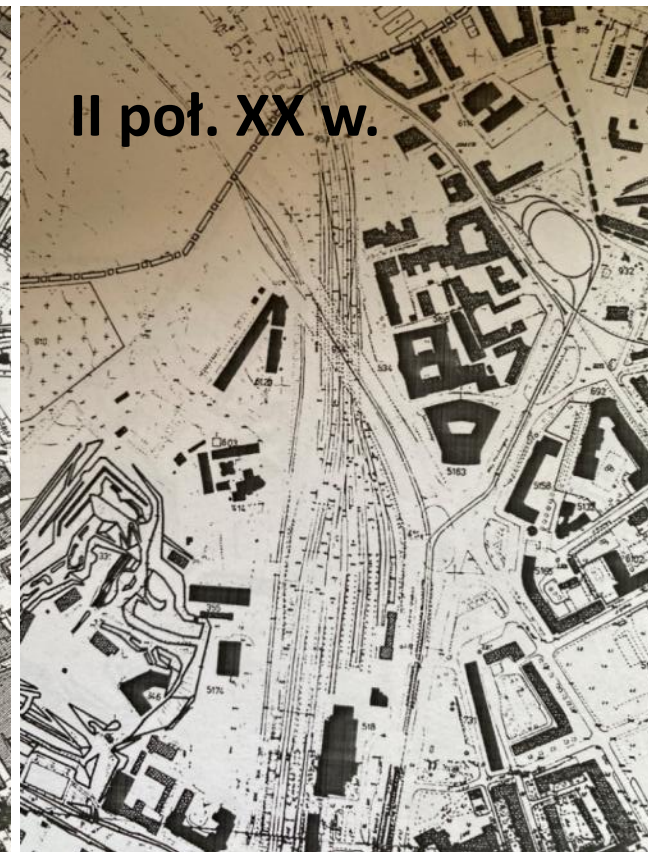
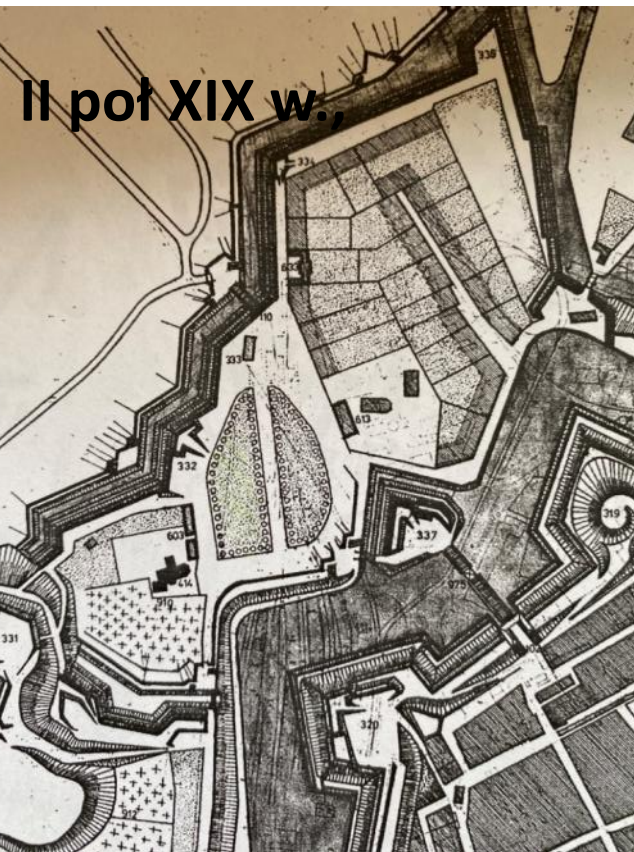
W 1945 roku gdańska zieleń wraz z miastem w znacznym stopniu uległa zniszczeniu.

Doszło do zmiany układu przestrzennego tej części miasta i przebudowy systemu komunikacyjnego, co wymusiło wycinkę posadzonych na początku XX wieku drzew.

Przemiany przestrzenne w okolicy Błędnika

(II poł XIX w., pocz. XX w., II poł. XX w.)

(na podstawie opracowania Stefana Phillipa)

Przemiany przestrzenne okolicy Targu Siennego (pocz. XXI w.)

Fot. Andrzej Otrębski

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Danzig_im_Juli_2018_002.jpg?uselang=pl

Fot. Edelsider

Wnioski i zalecenia

Nie ma możliwości odtworzenia zieleni w takiej formie, jaka istniała do 1945 roku, ponieważ zmienił się układ przestrzenny tej części miasta.

Typowe dla dawnego Gdańska gatunki drzew: kasztanowce, lipy drobnolistne i holenderskie, klony i jawory czy wiązy **nie wytrzymują warunków miejskich i zmieniających się warunków klimatycznych, chorują i obumierają.**

Trzeba zatem poszukiwać nowych gatunków, bardziej odpornych na zmiany klimatyczne i niekorzystne warunki miejskie.

Projekt nasadzeń **powinna poprzedzać analiza kompozycyjna ulicy** wraz z jej dostępnym widokowo - z przestrzeni ulicznej - otoczeniem.

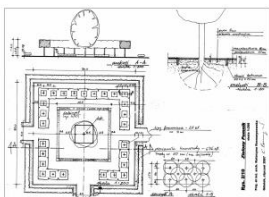
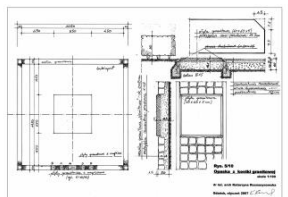
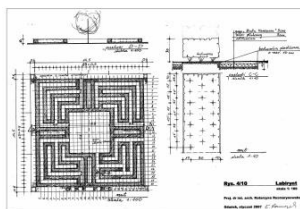
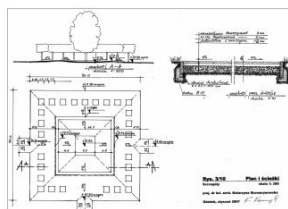
Na możliwie najwcześniejszym etapie prac projektowych powinno się zadbać o wystarczającą przestrzeń dla drzew (plan miejscowy!).

Przy wyborze miejsc do nasadzeń należy kierować się **względami kompozycyjnymi, warunkami siedliskowymi** oraz możliwością zapewnienia wystarczającej przestrzeni dla rozwoju koron i korzeni.

ZIELONY POMNIK JANA PAWŁA II

ZIELONY POMNIK Jana Pawła II w Gdańsku, 2007, realizacja. Inwestor: Gmina Miasta Gdańsk, 2007, realizacja. Współpraca: stud. M. Podgórczyk (wizualizacje), K. Paluch (projekt urbanistyczny).

Pomnikowy dąb gatunek najbardziej w odniesieniu symbolicznie: obcoziemski labiryntem z formowanych krzewów bukacznemu i opaska z szarej kamień granitowej, w którą umieszczona jest płyt z podświetlanym czerwonym granitu. Na jednej z nich wypisano pamiętny napis, a na pozostałych objaśnienia odniesień symbolicznych. Wokół posadzone dwadzieścia siedem formowanych w kształcie lip, a za nimi, w pewnej odległości, swobodny żywopłot z pigwionika o różnych kwiatach. Wszystkim elementom pomnika przypisane są symbole z tradycją znaczenie symboliczne: dąb - pamięć Jana Pawła II i jego dzieło, labirynt jest odniesieniem do pięćdziesiątki katedrał, obcocy ziemian w formie labiryntu, jak i kształcie placu, został wybrany jako figura idealna, dwadzieścia siedem formowanych lip ma przypominać ścieżkę lat powstania, szary kolor kamień granitowe symbolizuje wieczność, bramy nieba, świętości i boską potęgę.

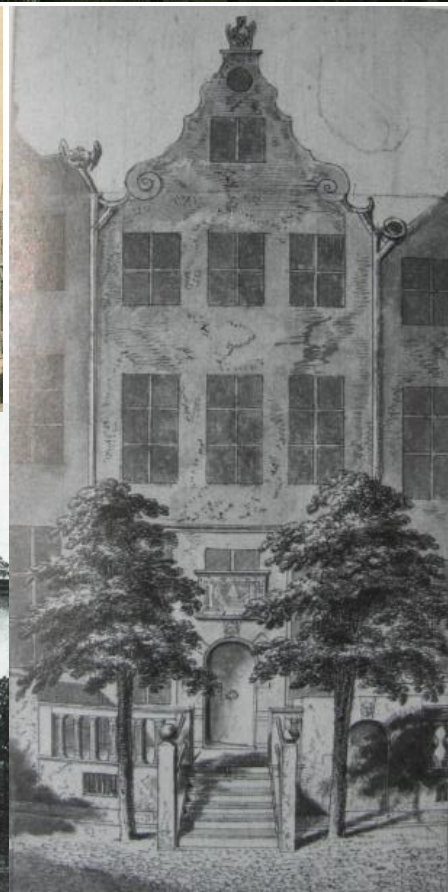
Prawidłowa kolejność postępowania

1. **Analiza uwarunkowań** (siedliskowych, przestrzennych, klimatycznych, kompozycyjnych, historycznych...)
2. **Wykonanie projektu** nasadzeń wraz ze sposobem sadzenia i pielęgnacji.
3. **Realizacja projektu** nasadzenia
4. **Utrzymanie** (monitoring i pielęgnacja: poprawa warunków siedliskowych, nawadnianie, nawożenie itd.)

Należy rozważyć możliwość
podsadzania drzew krzewami
zadarniającymi.

Tam, gdzie jest zbyt mało miejsca na
posadzenie drzewa można
wprowadzić pnącza na
specjalnych metalowych
podporach (sadzone do
pojemników lub do gruntu).

Przy ulicach historycznych należy preferować:

- aleje i szpalery,
- symetryczne obsadzenia akcentujące wejścia do budynków i
- liniowe obsadzenia ważnych kompozycyjnie elewacji.

Należy pilnować przy tym rytmu nasadzeń.

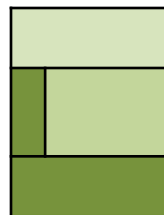
Warto wziąć pod uwagę zalecenia Karla Tappa odnośnie wprowadzenia na gdańskie ulice gatunków drzew o mniejszych, kolumnowych lub kolistych koronach.

Wszystkie istniejące drzewa powinny zostać zinwentaryzowane, stale monitorowane i, w razie potrzeby, natychmiast poddane zabiegom pielęgnacyjnym (usuwanie posuszu, nawadnianie, nawożenie, ochrona przed szkodnikami itp.).

Warto rozważyć sporządzenie dla Gdańska tzw. **Mapy Koron Drzew**.

ZIELEŃ HISTORYCZNA

Obiekty niezachowane

Obiekty zachowane częściowo lub przekształcone

Obiekty zachowane

WNIOSKI I ZALECENIA

I Zalecane monitorowanie i bieżąca pielęgnacja

- Rondo w ciągu Wałów Piastowskich
- Zielen na dojeździe do Parku na Grodzisku
- Park na Grodzisku
- Aleja lipowa na ul. 3. Maja
- Zielen dawnego cmentarza Mariackiego
- Zieleniec na Targu Drzewnym
- Nasadzenia wzdłuż Wałów Jagiellońskich
- Współczesne nasadzenie dębów kolumnowych i klonów kulistych wzdłuż północnego odcinka ul. 3 Maja
- Szpaler lip przy ulicy Dyrekcyjnej

II Zalecana rewaloryzacja

- Zielen na Bastionie Św. Elżbiety
- Teren wokół Nowego Ratusza i Skwer Cz. Niemena.
- Mały Błędnik - obecnie Skwer polskich Harcerzy w WMG
- Zielen dawnych cmentarzy Św. Jana i Zbawiciela
- Skwer przed Muzeum Narodowym
- Tereny rekreacyjne na Biskupiej Górcie
-

III Zalecane odtworzenie układu historycznego

- Szpaler wzdłuż ulicy Dyrekcyjnej
- Częściowe odtworzenie obsadzenia przy ulicy Wały Jagiellońskich
- Obsadzenie ulicy Hucisko
- Odtworzenie szpalera lip na Targu Węglowym
- Odtworzenie alei lipowej przy ciągu spacerowym (dawniej Promenada Południowa)
-

IV Możliwa współczesna kompozycja zieleni

- Plac przed hotelem Scandic
- Teren wokół budynku LOT-u
- Teren wokół galerii Handlowej Forum Gdańsk
- Teren dawnego ogrodu łoża masońskiej „Eugenia”
- Północny stok Biskupiej Górki (zamknięcie kompozycyjne ciągu ulicy 3. Maja)
- Szpaler drzew wzdłuż Wałów Piastowskich
-
-

Zalecane monitorowanie i bieżąca pielęgnacja

Zalecana rewaloryzacja

Zalecane odtworzenie układu historycznego

Dopuszczalna współczesna kompozycja zieleni

fot. Gdaniec

w:https://commons.wikimedia.org/wiki/File:2021_Forum_Gda%C5%84sk_06.jpg

<http://www.doraco.pl/portfolio/centrum-handlowe-city-forum-w-gdansk/>

